

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา

The Human Dignity in Buddhism

พระครูสมุห์วัลลภ ฐิตส่วโร

พระมหาจักรพันธ์ สุรเตโช, ฟองจันทร์ สุขสวัสดิ์ ณ อยุธยา,

ประไพศิริ สันติทฤษฎีกร

Phrakru Samuha Wanlop Teetasawalo,

Phramaha Chakkaphan Suratejo, Fongchan Sooksawat Na Ayudhya,

Prapaisiri Santitissadeekorn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Email: Wanlop.tee@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธเจ้าทรงเป็นพระศาสดาที่ให้ความสำคัญต่อความเสมอภาคของคนในสังคม ให้ความสำคัญต่อการกระทำมากกว่าชาติกำเนิด มุ่งสั่งสอนให้หลุดพ้นโดยมองว่าทุกคนสามารถหลุดพ้นได้

ผู้เขียนจึงเสนอศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยชาติกำเนิด ไม่ว่าจะเกิดในชนชั้นใดก็สามารถประพฤติดีได้ 2) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการเข้าถึงธรรม โดยที่ทุกเพศ ทุกชนชั้นสามารถเข้าถึงธรรมได้ และ 3) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการมีความสัมพันธ์ทางสังคม ตามหลักทศ 6 เพื่อให้ทุกคนเคารพให้เกียรติกัน และรู้หน้าที่ของตน อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

คำสำคัญ : ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, พระพุทธศาสนา

Abstract

This article aims to present human dignity in Buddhism, because the Buddha was a teacher who gave importance to the equality of people in society and prioritized actions more than birth. His teachings emphasized that everyone can be liberated.

The author therefore proposes human dignity in Buddhism, consisting of 3 aspects: 1) Human dignity by birth, no matter what class they were born in, they can behave well. 2) Human dignity in attaining Dhamma and 3) Human dignity in having social relations according

to the six directions, for everyone has to respect each other and knows their duties which shows respect for human dignity

Keywords: human dignity, Buddhism

บทนำ

มนุษย์ทุกคนมีความต้องการในการมีสิทธิเสรีภาพในการดำรงชีวิต และใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี ไม่มีความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นมากดขี่ บังคับ หรือดูแคลน เพราะนั่นเป็นการทำให้เขารู้สึกถึงการถูกคุกคามสิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์ และในสังคมโลกปัจจุบันได้ตระหนักถึงการให้ความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยไม่มีการเลือกชาติกำเนิด วัฒนธรรม หรือฐานะทางสังคม หากแต่มองว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ซึ่งสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ได้ระบุหลักการที่สำคัญไว้เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ คือ หลักความเสมอภาค (Equality) และการไม่เลือกปฏิบัติ (Non-discrimination) ซึ่งหมายถึงการที่ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกันไม่ว่าจะมีความแตกต่างด้านเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเชื่อทางการเมืองสถานภาพทางการเกิดหรือสถานภาพอื่น ๆ (แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย, 2560 : 11)

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงได้รับการยอมรับว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนที่พึงได้รับ และยิ่งเฉพาะประเทศที่เป็นโลกเสรี หรือประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยจะให้ความสำคัญกับเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือสิทธิมนุษยชน ซึ่งประเทศไทยในฐานะที่เป็นประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยก็มีการบัญญัติเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งในรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติในมาตรา 4 ความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, ราชกิจจานุเบกษา, 2560 : 3) และในหมวดที่ 3 เป็นหมวดที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย อาทิ มาตรา 27 วรรคแรกบัญญัติว่า บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครอง ตามกฎหมายเท่าเทียมกัน วรรคสองชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน และวรรคสามยังได้บัญญัติอีกว่า การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้

ซึ่งจากที่กล่าวมาจะเห็นว่าฝ่ายอาณาจักรตระหนักถึงเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเมื่อพิจารณาฝ่ายศาสนจักร โดยเฉพาะศาสนาพุทธจะพบว่าพระพุทธเจ้า ทรงให้ความสำคัญต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการเข้าถึงธรรม พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าการเข้าถึงธรรมนั้นไม่จำกัดที่ชนชั้นวรรณะ ไม่จำกัดที่เพศ แต่อยู่ที่การปฏิบัติของตัวบุคคล ในขณะที่เดียวกันในพระพุทธศาสนาก็ไม่มีการแบ่งชนชั้น และทรงตรัสถึงความสัมพันธ์ของคนในสังคมตามหลักทศ 6 (ที.ปา.(ไทย) 11/266/212) ว่าด้วยบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางสังคม ดุจทิศที่อยู่รอบตัว ซึ่งปรากฏอยู่ในฉติสาปฏิจฉาทนกันท์

พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า คหบดีบุตร เธอพึงทราบทิศ 6 นี้ คือ พึงทราบว่า มารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้า พึงทราบว่า อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา พึงทราบว่า บุตรและภรรยาเป็นทิศเบื้องหลัง พึงทราบว่า มิตรสหายเป็นทิศเบื้องซ้าย พึงทราบว่า ทาสและกรรมกรเป็นทิศเบื้องล่าง และพึงทราบว่า สมณพราหมณ์เป็นทิศเบื้องบน

จึงกล่าวได้ว่าเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นเรื่องที่ทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรให้ความสำคัญ ซึ่งในบทความนี้ผู้เขียนจะมุ่งศึกษาและนำเสนอศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา เป็นหลัก และนำเสนอหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ชนประกอบ ดังนี้

2. หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Human Dignity หมายถึง คุณสมบัติ จิตใจ เฉพาะตัวที่พึงสงวนของมนุษย์ทุกคน และรักษาไว้ไม่ให้บุคคลอื่นมาล่วงละเมิดได้ การถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการคุ้มครอง และได้รับความยุติธรรมจากรัฐ (สุรชัย ศรีสารคาม, 2564) ทั้งนี้สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงคือ การที่จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ (Duty bearers) ที่จะต้องเคารพ (Respect) ปกป้อง (Protect) และทำให้สิทธินั้นเกิดขึ้นได้จริง (Fulfill) ซึ่งผู้รับผิดชอบหลักก็คือ รัฐ โดยที่ผู้ถือสิทธิ (Rights holders) สามารถเรียกร้องให้รัฐปกป้อง คุ้มครองและเติมเต็มสิทธิของตน และในขณะเดียวกัน ผู้ถือสิทธิหรือประชาชนแต่ละคนก็ต้องมีความรับผิดชอบต่อที่จะไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่นด้วย

ซึ่งภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 องค์การสหประชาชาติ และองค์กรในเครือบางแห่งได้จัดทำรายงานเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการจัดตั้งสถาบันระดับชาติเพื่อเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน รายงานเหล่านี้นำไปสู่การประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่างประเทศของสหประชาชาติว่าด้วยสถาบันแห่งชาติเพื่อการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (UN International Workshop on National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights) ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ในปี 1991 (พ.ศ. 2534) และนำไปสู่การจัดทำหลักการเกี่ยวกับสถานะของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (Principles relating to the status of national institutions) หรือที่เรียกกันย่อๆ หลักการปารีส (Paris Principles) ซึ่งหลักการปารีส เป็นหลักเกณฑ์ขั้นต่ำเพื่อให้แต่ละประเทศนำไปเป็นแนวทางจัดตั้งสถาบันสิทธิมนุษยชนภายในประเทศของตนได้อย่างเป็นเอกภาพ โดยกำหนดสาระสำคัญในเรื่องดังต่อไปนี้

- 1) การจัดตั้งสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- 2) อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- 3) องค์ประกอบและหลักประกันในความเป็นอิสระและความหลากหลายของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- 4) วิธีการดำเนินงานของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- 5) หลักการเพิ่มเติมสำหรับสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่มีอำนาจถึงตุลาการ (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, 2564)

จากหลักปารีส ปฏิญาณสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศ และอนุสัญญาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ประเทศต่าง ๆ นำไปปฏิบัติในประเทศของตนเองเพื่อเป็นการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ของพลเมืองในรัฐ สำหรับประเทศไทยได้ค้ำประกันและให้ความสำคัญต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งมีการบัญญัติเรื่องดังกล่าวในรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีการบัญญัติการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น

มาตรา 4 บัญญัติว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560 : 3) เป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐจะต้องให้ความสำคัญคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของพลเมืองในประเทศไทย เนื่องจากว่ารัฐเป็นผู้ใช้อำนาจในทางการบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ

มาตรา 27 บัญญัติในวรรคหนึ่งว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน วรรคสองบัญญัติว่าชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน วรรคสามบัญญัติว่า การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้

จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 มีความน่าสนใจคือ เป็นการรับรองสิทธิของบุคคลทุกคน ว่ามีความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย เป็นการรับรองสิทธิตามกฎหมายไว้เป็นการทั่วไป ว่าทุกคนเมื่ออยู่ต่อหน้าคนใหม่ก็ต้องได้รับการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ไม่เลือกเพศ อายุ ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, 2546 : 20)

จึงกล่าวได้ว่าในระดับสหประชาชาติ ก็ได้มีปฏิญญาอนุสัญญาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และประเทศต่าง ๆ ก็นำไปเป็นหลักการในการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมือง เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก็มีการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

3. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา

ตามที่ได้อธิบายแล้วในข้างต้นเกี่ยวกับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งในระดับสหประชาชาติ ระดับประเทศ แต่เมื่อมองในทางพระพุทธศาสนาจะเห็นว่าแนวคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ให้ความสำคัญต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างยิ่ง เพราะคำสอนพระพุทธศาสนามุ่งให้เดินทางสายกลางเพื่อมุ่งไปสู่การดับทุกข์หรือหลุดพ้น ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่สอดคล้องกับสิทธิมนุษยชน จึงกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการดำรงชีวิตที่ส่งเสริมด้านสิทธิมนุษยชน มีหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่เกี่ยวกับหลักในการเคารพสิทธิมนุษยชนหรือเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หลายประการ แต่ในบทความนี้จะนำเสนอใน 3 ด้าน คือ 1) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยชาติกำเนิด 2) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการเข้าถึงธรรม และ 3) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม

3.1 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยชาติกำเนิด ในสังคมอินเดียมีการแบ่งชนชั้น คือ ระบบชนชั้นซึ่งในประเทศอินเดียถูกสร้างขึ้นมาจากภายใต้แนวความคิดแบบเทววิทยาตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่ง

ปรากฏในคัมภีร์ฤคเวทว่า จากปากของเขา (บุรุษ) กลายเป็นพราหมณ์ จากแขนทั้งสองกลายเป็นราชัน (กษัตริย์) จากตะโพกทั้งสองเป็นไวยศะ (แพศย์) และจากเท้าทั้งสองศูทรก็เกิดมา ซึ่งชาวฮินดูจะเชื่อในเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิด และเชื่อว่าพระพรหมทรงสร้างมนุษย์และกำหนดหน้าที่ของมนุษย์แต่ละคนไว้เพื่อให้เกิดสันติ จึงทำให้เกิดวาระ 4 วาระ และแบ่งหน้าที่ (ธรรมะ) ของแต่ละวาระออกจากกันอย่างชัดเจน และหากคนในวาระใดได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองได้อย่างถึงพร้อมแล้วก็จะได้เกิดในวาระที่สูงขึ้นในภพชาติต่อไป (เจษฎา ทองขาว, 2560 : 89) และเพื่อป้องกันมิให้มีการละเมิดกฎแห่งวาระ คัมภีร์มनुศาสตร์ยังได้กำหนดให้มีวาระย่อย ๆ ในกรณีที่มีการแต่งงานข้ามวาระเกิดขึ้น และกีดกันมิให้ชายที่มีวาระต่ำแต่งงานกับหญิงที่มีวาระสูงกว่า เช่น บุตรที่เกิดจากบิดาที่อยู่ในวาระศูทรกับมารดาอยู่ในวาระพราหมณ์นั้น จะถูกเรียกว่า “จันฑาล” ซึ่งถือว่าเป็นชั้นต่ำสุด และเป็นที่ยังเกลียดชังยามจากวาระอื่น ๆ เป็นอย่างมาก หน้าที่ของพวกจันฑาล จึงได้แก่งานที่ต้องอยู่กับความสกปรก เช่น ล้างส้วม ขนอูจจาระ ซ่อมรองเท้า ขอบทาน เป็นต้น และเพื่อป้องกันมิให้พวกจันฑาลเข้าใกล้คนวาระอื่น ๆ พวกนี้จึงมักมีสัญลักษณ์โดยการแขวนลูกกระพรวน และเมื่อเวลาเดินไปเดินมาต้องถือไม้เคาะบอกว่าตนเองเป็นจันฑาลอยู่ตลอดเวลา

จึงเห็นว่าถ้ามองตามหลักของคัมภีร์ศรีความ เป็นมนุษย์ จะมีการกีดกันทางชนชั้น ไม่ได้มองถึงความเสมอภาคกันในความเป็นมนุษย์ แต่เมื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมโพธิญาณ และประกาศพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธเรื่องระบบชนชั้นเดิมของสังคมในขณะนั้น ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงเรื่องวาระ 4 ในอัครัญสูตร เรื่องสามเณรชื่อว่าเสฏฐะและสามเณรชื่อว่าภาวชะ ความว่าสามเณรทั้งสองรูปได้ทำอภิวาทพระพุทธรูปองค์ได้เดินจงกรมตามเสด็จพระพุทธรูปองค์ที่กำลังทรงจงกรมอยู่ พระพุทธรูปจึงรับสั่งเรียกวาสสามเณรและภาวชะสามเณรมาตรัสว่า วาเสฏฐะและภาวชะ เธอทั้งสองมีชาติเป็นพราหมณ์ มีตระกูลเป็นพราหมณ์ ออกจากตระกูลของพราหมณ์ บวชเป็นบรรพชิต พวกพราหมณ์ไม่ด่าไม่บริภาษเธอทั้งสองบ้างหรือ สามเณรทั้งสองตอบพระพุทธรูปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพราหมณ์ด่าบริภาษข้าพระองค์ทั้งสองด้วยคำเหยียดหยามอย่างสมใจ เต็มรูปแบบไม่ใช่ไม่เต็มรูปแบบ (ที.ปา. (ไทย) 11/113/83) พระพุทธรูปจึงทรงตรัสความบริสุทธิ์แห่งวาระ 4 ความว่า ความบริสุทธิ์แห่งวาระ 4 ความว่าวาเสฏฐะและภาวชะ วาระ 4 เหล่านี้ คือ (1) กษัตริย์ (2) พราหมณ์ (3) แพศย์ (4) ศูทร 1. แม้กษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพื่อเจ้าอวดโอ้อวดอยากได้ของของเขา มีจิตพยาบาท เห็นผิดด้วยประการดังกล่าวมานี้ ธรรมเหล่าใดเป็นอกุศล นับว่าเป็นอกุศล มีโทษ นับว่ามีโทษ ไม่ควรประพฤติ นับว่าไม่ควรประพฤติไม่สามารถเป็นอริยธรรม นับว่าไม่สามารถเป็นอริยธรรม เป็นธรรมดำ 1 มีวิบากดำ 2 ที่วิญญูชนติเตียน ธรรมเหล่านั้นปรากฏอย่างชัดเจนในกษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้ 2. แม้พราหมณ์ก็ตาม 3. แม้แพศย์ก็ตาม และ 4. แม้ศูทรบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพื่อเจ้าอวดโอ้อวดอยากได้ของของเขา มีจิตพยาบาท เห็นผิด ด้วยประการ ดังกล่าวมานี้ ธรรมเหล่าใดเป็นอกุศล นับว่าเป็นอกุศล มีโทษ นับว่ามีโทษ ไม่ควรประพฤติ นับว่าไม่ควรประพฤติ ไม่สามารถเป็นอริยธรรม นับว่าไม่สามารถเป็นอริยธรรม เป็นธรรมดำ มีวิบากดำที่วิญญูชนติเตียน ธรรมเหล่านั้นปรากฏอย่างชัดเจนในศูทรบางคนในโลกนี้ (ที.ปา. (ไทย) 11/115/85)

จากความในอัครคัมภีร์ที่กล่าวมา เป็นการแสดงให้เห็นว่าในทางพระพุทธศาสนามีได้มีการแบ่งชนชั้นที่ชาติกำเนิด ไม่ได้มองว่าเกิดมาในตระกูลสูงหรือตระกูลต่ำ แต่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ดูที่การกระทำเป็นสำคัญ แม้ว่าจะเกิดในวรรณะสูงแต่ถ้าไม่ปฏิบัติตนให้เหมาะสม ไม่ดำรงอยู่ในศีลธรรม ก็ย่อมจะถูกตำหนิในทางตรงกันข้ามเกิดในตระกูลต่ำ แต่ปฏิบัติดี มีความขยันหมั่นเพียร ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมก็ย่อมแก่การยกย่องเชิดชู ดังบทกลอนที่ว่า "เกิดในที่ ที่ดี นั้นดีแน่ เกิดในที่ ที่แย่ ก็ดีได้ เกิดที่ดี แล้วแย่ มีถมไป เกิดที่ไหน ก็ดีได้ ถ้าไผ่ดี"

3.2 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการเข้าถึงธรรม พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้ปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น และพระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าทุกคนชั้น และทุกเพศสามารถเข้าถึงธรรมและหลุดพ้นได้เหมือนกัน โดยที่ไม่เจาะจงเฉพาะกลุ่มแต่อยู่ที่ความมุ่งมั่นในการปฏิบัติ ดังเรื่องการขอบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา คือ พระนางมหาปชาบดีโคตมีเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อทรงขออนุญาตให้ผู้หญิงบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงปฏิเสธถึง 3 ครั้ง จนพระอานนท์ต้องทูลถามพระพุทธเจ้าว่า มาตุคาม (ผู้หญิง) ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศไว้ จะสามารถทำให้แจ้งโสดาปัตติผล สกิทาคามีผล อนาคามีผล หรืออรหัตตผลได้หรือไม่ พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคทรงตรัสตอบพระอานนท์ว่ามาตุคามออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตทรงประกาศไว้ สามารถทำให้แจ้งโสดาปัตติผล สกิทาคามีผล อนาคามีผล หรืออรหัตตผลได้ พระอานนท์จึงทูลขอให้พระนางมหาปชาบดีโคตมีออกบวชเป็นภิกษุณี (วิ.จ. (ไทย) 7/402/313) พระผู้มีพระภาคตรัสตอบพระอานนท์ว่าถ้าพระนางมหาปชาบดีโคตมีรับครุธรรม 8 ข้อ (การรับครุธรรม) นั้นแหละจงเป็นการอุปสมบทของพระนางมหาปชาบดีโคตมี พระอานนท์จึงเรียนครุธรรม 8 จากพระพุทธองค์แล้วนำไปกล่าวกับพระนางมหาปชาบดีโคตมีว่าถ้ารับครุธรรม 8 ข้อได้จะได้รับการอุปสมบท พระนางกล่าวกับพระอานนท์ว่าท่านอานนท์ ดิฉันยอมรับครุธรรม 8 ข้อนี้ปฏิบัติไม่ละเมิดไปจนตลอดชีวิตทีเดียว เปรียบเหมือนหญิงสาวหรือชายหนุ่มผู้ชอบแต่งกาย เมื่อสรองน้ำดำเกล้าแล้วได้พวงอุบล พวงมะลิ หรือพวงลำดวน ก็ใช้มือทั้งสองประคองรับไว้เหนือศีรษะฉะนั้น (วิ.จ. (ไทย) 7/403/316) และในภิกษุณีอุปสัมปทานุชานนะ ว่าด้วยการอนุญาตให้อุปสมบทภิกษุณี มีประเด็นคือเมื่อทรงอนุญาตให้อุปสมบทภิกษุณีได้ ก็มีภิกษุณีกล่าวกับพระนางมหาปชาบดีโคตมีว่า ภิกษุณีเหล่านั้น กล่าวกับพระนางมหาปชาบดีโคตมีดังนี้ว่า แม่เจ้ายังไม่ได้อุปสมบท แต่พวกดิฉันอุปสมบทแล้ว เพราะพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่าภิกษุทั้งหลายพึงให้อุปสมบทภิกษุณีทั้งหลาย พระนางมหาปชาบดีโคตมีจึงได้ถามพระอานนท์ และพระอานนท์ได้กราบทูลถามเรื่องนี้กับพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงตรัสว่า อานนท์ ในเวลาที่พระนางมหาปชาบดีโคตมีรับครุธรรม 8 ก็ชื่อว่าได้อุปสมบทแล้ว (วิ.จ. (ไทย) 7/404/320)

จากเรื่องดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่ที่กลุ่มคำใดกลุ่มคนหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่ทุกกลุ่มคน ทุกเพศ สามารถเข้าถึงธรรมทางพระพุทธศาสนาและหลุดพ้นได้เหมือนกัน ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับพระอานนท์ว่า สตรีเมื่อบวชแล้วก็สามารถเข้าถึงโสดาปัตติผล สกิทาคามีผล อนาคามีผล หรืออรหัตตผลได้เหมือนกัน

3.3 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการมีความสัมพันธ์ทางสังคม พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความสัมพันธ์กันทางสังคม ปรากฏอยู่ในฉทีสาปฏิจฉาทนกัณฑ์ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า คหบดีบุตร เธอพึง

ทราบทิศ 6 (ที.ปา.(ไทย) 11/266/212) นี้ คือ ฟังทราบว่าเป็นทิศเบื้องหน้า ฟังทราบว่าเป็นทิศเบื้องขวา ฟังทราบว่าเป็นทิศเบื้องหลัง ฟังทราบว่าเป็นทิศเบื้องซ้าย ฟังทราบว่าเป็นทิศเบื้องล่าง และฟังทราบว่าเป็นทิศเบื้องบน ดังนี้

1. ปุรีถิมทิศ ทิศเบื้องหน้า คือบุตรฟังบำรุงมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าโดยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1) ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ 2) จักทำกิจของท่าน 3) จักดำรงวงศ์ตระกูล 4) จักประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท 5) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า เมื่อบุตรบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้แล้ว มารดาบิดาย่อมจะต้องอนุเคราะห์บุตรโดยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว 2) ให้ตั้งอยู่ในความดี 3) ให้ศึกษาศิลปวิทยา 4) หากภรรยา(สามี) ที่สมควรให้ 5) มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร

ทิศเบื้องหน้าเป็นการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา คือบิดามารดาเมื่อให้กำเนิดบุตรแล้วจะต้องเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีของสังคม ช่วยสร้างครอบครัวให้ และในขณะที่เดียวกันบุตรธิดาก็ต้องมีความกตัญญูต่อบิดามารดาเลี้ยงดูท่าน ทำความดี รักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูล เป็นต้น

2. ทักขิมทิศ ทิศเบื้องขวา คือ ศิษย์ฟังบำรุงอาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา โดยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1) ลูกขยันรับ 2) เข้าไปคอยรับใช้ 3) เชื่อฟัง 4) ดูแลปรนนิบัติ 5) เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา เมื่อศิษย์บำรุงด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้แล้ว อาจารย์ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1) แนะนำให้เป็นคนดี 2) ให้เรียนดี เข้าใจแจ่มแจ้งในวิทยาการ 3) บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่างด้วยดี 4) ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย 5) ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

ทิศเบื้องขวาเป็นความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์ คือ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นอาจารย์ก็ต้องมีความตั้งใจในการประสิทธิประสาทวิชา ไม่มีอคติในการสอน หรือที่ปัจจุบันเรียกว่าจรรยาบรรณวิชาชีพครู และความเป็นลูกศิษย์ก็ต้องเคารพอาจารย์ ตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียน

3. ปัจฉิมทิศ ทิศเบื้องหลัง คือ สามีฟังบำรุงภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลังโดยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1) ให้เกียรติยกย่อง 2) ไม่ดูหมิ่น 3) ไม่ประพฤตินอกใจ 4) มอบความเป็นใหญ่ให้ 5) ให้เครื่องแต่งตัว

ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง เมื่อสามีบำรุงด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้แล้ว ย่อมจะต้องอนุเคราะห์สามีด้วยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1) จัดการงานดี 2) สงเคราะห์คนข้างเคียงดี 3) ไม่ประพฤตินอกใจ 4) รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ 5) ขยันไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง

ทิศเบื้องหลัง เป็นการแสดงสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา คือ สามีในฐานะหัวหน้าครอบครัวก็ต้องให้เกียรติภรรยาของตน ไม่นอกใจภรรยา ในขณะเดียวกันภรณาก็ต้องดูแลงานบ้าน ดูแลทรัพย์สินที่สามีหามาได้ ไม่นอกใจสามี เมื่อสามีภรรยาเข้าใจกัน ให้เกียรติซึ่งกันและกันจะสามารถแก้ไขปัญหาได้หลายประการ อาทิ ปัญหาการหย่าร้าง ปัญหาการขาดความอบอุ่นของบุตร เป็นต้น

4. อุตตรทิศ ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหายฟังบำรุงมิตรสหายผู้เป็นทิศเบื้องซ้ายโดยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1) การให้ (การแบ่งปันสิ่งของให้) 2) กล่าววาจาเป็นที่รัก 3) ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ 4) วางตนสม่ำเสมอ 5) ไม่พูดจาหลอกลวงกัน

มิตรสหายผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย เมื่อได้รับการบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้แล้วย่อมอนุเคราะห์ตอบด้วยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1) ป้องกันมิตรผู้ประมาทแล้ว 2) ป้องกันทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว 3) เมื่อมีภัยก็เป็นที่พักพิงกันได้ 4) ไม่ละทิ้งในยามอันตราย 5) นับถือตลอดถึงวงศ์ตระกูลของมิตร

ทิศเบื้องซ้ายเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของมิตร ซึ่งในความเป็นเพื่อนจะต้องมีความจริงใจต่อกัน ยามที่เพื่อนหลงไปในทางที่ผิดต้องกล้าตัดเตือนกัน และยามที่เพื่อนตกที่ลำบากก็ไม่ทอดทิ้งกัน

5. เภฏฐิมิตร ทิศเบื้องล่าง คือ นายกับผู้รับใช้หรือคนงาน นายพึงบำรุงผู้รับใช้หรือคนงาน ผู้เป็นทิศเบื้องต่ำโดยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1) จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง 2) ให้อาหารและค่าจ้าง 3) ดูแลรักษาพยาบาล 4) ให้อาหารมีรสแปลก 5) ให้อภัยตามโอกาส

ผู้รับใช้หรือคนงานผู้เป็นทิศเบื้องล่าง เมื่อได้รับการบำรุงจากนายด้วยหน้าที่ 5 ประการนี้แล้วย่อมจะต้องอนุเคราะห์นายด้วยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1) ตื่นขึ้นทำงานก่อนนาย 2) เลิกงานเข้านอนที่หลังนาย 3) ถือน้ำดื่มของที่นายให้ 4) ทำงานให้ดีขึ้น 5) นำคุณของนายไปสรรเสริญ

ทิศเบื้องล่างแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างนายกับบ่าวหรือในยุคปัจจุบันก็คือนายจ้างกับลูกจ้าง คือ นายจ้างจะต้องให้ค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เหมาะสม ในขณะเดียวกันลูกจ้างเมื่อได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการแล้วก็ต้องทุ่มเทในการทำงาน และให้เกียรตินายจ้างหรือผู้บังคับบัญชา

6. อุปริมมิตร ทิศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์ หรือพระสงฆ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน คฤหัสถ์พึงปฏิบัติต่อพระสงฆ์โดยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1) จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา 2) จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา 3) จะคิดสิ่งใดก็คิดด้วยเมตตา 4) เปิดประตูต้อนรับ 5) ถวายปัจจัยเครื่องยังชีพ

สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบนเมื่อได้รับการปฏิบัติจากกุลบุตรบำรุงโดยหน้าที่ 5 ประการนี้แล้ว ย่อมจะต้องอนุเคราะห์คฤหัสถ์ด้วยหน้าที่ 6 ประการ คือ 1) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว 2) ให้ตั้งอยู่ในความดี 3) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม 4) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง 5) อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง 6) บอกทางสวรรค์ให้

ทิศเบื้องบนแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์หรือผู้นำศาสนากับคฤหัสถ์ คือ คฤหัสถ์ควรที่จะต้องอุปัฏฐากพระสงฆ์หรือผู้นำศาสนา ใช้คำพูดที่สุภาพ และพระสงฆ์หรือผู้นำศาสนาเมื่อได้รับการอุปัฏฐากแล้วจะต้องมั่นศึกษาธรรมเพื่ออบรมสั่งสอนคฤหัสถ์

จากที่กล่าวมาในทิศ 6 เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม และเป็นการสะท้อนถึงความพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงให้เห็นว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นจะต้องช่วยเหลือเกื้อกูลและให้เกียรติกัน กิจกรรมที่ดำเนินการถึงจะบรรลุผลสำเร็จได้

สรุป

มนุษย์ทุกคนที่เกิดมามีความต้องการได้รับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) ไม่มีความปรารถนาให้ผู้อื่นกดขี่ตนเองอย่างแน่นอน และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังได้รับการคุ้มครองจาก

องค์การสหประชาชาติ มีปฏิญญา อนุสัญญาต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว และส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ นำไปเป็นหลักในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของพลเมืองในรัฐ เช่น ประเทศไทยก็มีการบัญญัติในรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะทางเพศ ศาสนา วัฒนธรรม สีผิว ย่อมได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอภาคกันโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ และเมื่อมองในทางพระพุทธศาสนาก็พบว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นพระศาสดาที่ให้ความสำคัญต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อาทิ 1) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยชาติกำเนิด ไม่ว่าจะเกิดในชนชั้นใดก็สามารถประพฤติดีได้ และความยกย่องเชิดชูที่ความประพฤติมากกว่าชนชั้น 2) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการเข้าถึงธรรม โดยที่ทุกเพศ ทุกชนชั้นสามารถเข้าถึงธรรมได้ เช่น กรณีที่ทรงตรัสตอบพระอานนท์ว่ามาตุคามหรือสตรีเมื่อบวชแล้วก็ย่อมบรรลुरुธรรมได้เหมือนกัน จนนำไปสู่การอนุญาตให้มีภิกษุณี และ 3) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในการมีความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสในทศ 6 ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร อาจารย์กับศิษย์ สามีกกับภรรยา เพื่อนกับเพื่อน นายกับบ่าว และคฤหัสถ์กับพระสงฆ์ เพื่อให้ทุกคนเคารพให้เกียรติกัน และรู้หน้าที่ของตน อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในทางพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

- เจษฎา ทองขาว. (2560). พระพุทธศาสนากับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ : ทำที่และการปฏิบัติต่อทาส. **วารสารนิติสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**. ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 134 ตอน 40 ก. 6 เมษายน.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน. (2546). **เส้นทางสู่สิทธิมนุษยชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สร้างสื่อ.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน. (2564). **“หลักปารีส”**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม. แหล่งที่มา : <http://www.nhrc.or.th/Human-Rights-Knowledge/International-Human-Rights-Affairs/Paris-Principles.aspx>.
- สุรัชย์ ศรีสารคาม. (2564). **“บทความเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน”**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม. แหล่งที่มา: https://www.constitutional court.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=1394.
- แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย. (ม.ป.ป.). **สิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย.